

Előterben a gazdasági hatékonyság növelése

Konzultáció

A sokoldalúan fejlett szocialista társadalom felépítése, a korszerű gazdasági élet, a haladás igényeihez igazodó műszaki-anyagi alap létrehozása a termelőerők gyors ütemű fejlődését, szerkezeti összetételük lényeges módosulását követeli meg.

A modern gazdasági élet kiépítésének egyik alapvető kérdése a fejlődés extenzív és intenzív tényezői közti viszony. Egyetlen társadalomnak sem lehet közömbös, hogy a társadalmi termelés, a nemzeti jövedelem növekedése a mennyiségi tényezők (termelőeszközök, munkaerő) bővítésének következménye, avagy a meglévő termelőeszközök és -erők jobb kihasználása, a műszaki fejlődés, a dolgozók szakmai ismereteinek gyarapodása, egyszerűen az intenzív tényezők, a gazdasági hatékonyság fokozása révén valósul-e meg. Szocialista társadalmunk építésének jelenlegi szakaszában iparpolitikánk ez utóbbira helyez egyre nagyobb hangsúlyt. Ezt teszi szükségessé elsősorban az anyagi készletek, a munkaerőforrások és a beruházási eszközök iránt szüntelenül növekedő kereslet, valamint azok korlátozott volta. Amilyen mértékben a társadalomnak sikerül csökkentenie a nemzeti jövedelem meghatározott gyarapodását célzó beruházási erőfeszítéseket, kiadásokat, olyan mértékben növekszik a gazdasági fejlődés felgyorsításának lehetősége.

Nemzetgazdaságunk mai helyzete, fejlődésének jelenlegi és jövőbeli üteme és méretei egyre hangsúlyozottabban állítják érdeklődésünk előterébe a gazdasági hatékonyság kérdését minden tevékenységi területen. A jelentős beruházások, az új műszaki eljárások alkalmazása az összes gazdasági ágazatokban, az állandó szakemberképzés, a nemzetgazdaság struktúrájának korszerűsítése megteremtette az intenzív tényezők szerepének növeléséhez szükséges feltételeket a bővített szocialista újratermelés egész folyamatában. Sem a társadalom, sem az egyén számára nem közömbös a létező műszaki erőforrások felhasználási módja, az, hogy iparunk mennyit s milyen anyagi és elevenmunkaerő-ráfordítással termel. A gazdasági hatékonyságnak minden tevékenységi területen való állandó fokozása, a termelés folyamatában az intenzív tényezők megnövekedett szerepe biztosítja öt éves tervünk határidő előtti megvalósítását, nemzetgazdaságunk dinamikus fejlődését.

Ismert dolog, hogy a jelenben — de a jövőben még inkább — a gazdasági növekedés üteme és mérete egyre nagyobb mértékben függ nemcsak az anyagi erőforrásoktól, a termelőtevékenységben alkalmazott munkaerőtől, a befektetésektől, hanem hatékony felhasználásuktól is. Éppen ebből az objektív meghatározottságból kiindulva, a következő öt éves terv — amint a XI. kongresszus dokumentumai is hangsúlyozzák — *a hatékonyság, a tudományos-műszaki forradalom érvényesülése, a minőség öt éves terve kell hogy legyen.* Azok az iparágak kerülnek előtérbe, amelyek biztosítják a ráfordított társadalmi munka gazdaságosságának növelését.

A gazdasági hatékonyság fokozásának, a kiadások maximális megtérülésének követelménye nem egyéni óhajból vagy konjunktúrából ered, hanem a korszerű, intenzív, a tudományos-műszaki haladás uralta gazdasági élet törvényeiből.

A hatékonyság magasabb fokra emelése olyan program, amely egységes egészbe öleli mindazokat a tényezőket és feltételeket, amelyek megvalósulását célozzák gazdasági tevékenységünk minden területén. Ezt szolgálja — többek között — a munka termelékenységének fokozása, a termelőkapacitások jobb kihasználása, a termelési költségek, különösen az anyagi ráfordítások csökkentése, a nyersanyagforrások magasabb fokú értékesítése, a befektetések gazdaságosságának növelése, az új műszaki eljárások bevezetése, a külkereskedelem fejlesztése.

Nemzetgazdaságunk ágazatok szerinti fölépítésének tökéletesítése a legfőbb tényező és objektív keret, amely biztosítja az ország anyagi és emberi tartalékainak magasabb rendű értékesítését. A strukturális változások, amelyek a korszerű, új technikát alkalmazó ágazatok bővülését eredményezik, egyben a nyersanyag-tartalékok magasabb rendű felhasználását, a nemzetgazdaság megnövekedett igé-

nyeinek változatos használati értékekkel való kielégítését segítik elő, s biztosítják a nemzetgazdaság hatékonyságának emelését, növelik versenyképességét. Az összes erőforrások maximális értékesítése, valamint a gazdasági hatékonyság fokozása végső fokon a nemzeti jövedelem gyarapodásában tükröződik, feltételeket teremt a korszerűsítés továbbviteléhez.

Azok a szerkezeti változások, amelyek a nagy hatékonyságú ágazatok arányának növelését eredményezik, csak akkor érhetők el, ha biztosítjuk ezen ágazatok gyorsabb fejlődési ütemét. A XI. kongresszus irányelveinek megfelelően, az ipari össztermelés évi 9—10%-os növekedéséhez képest a következő öt éves tervben a gépgyártóipar 11,5—12,5%-os ütemben fejlődik; részaránya az összipari termelésben eléri majd a 34%-ot. Az iparosító iparágak nevezett gépgyártás és vegyipar 1980-ban az 1970-es 35 és az 1938-as 13%-kal szemben az összipari termelés 50%-át, 1990-ben 55—60%-át adja. Ezeknek az iparágaknak, a keretein belül az elektronika és elektrotechnika az az alágazat, amely 1980-ban 2,2—2,5-szer termel majd többet, mint 1975-ben; a műszeripar és az optika termelése 2,5—3-szor lesz nagyobb, a petrokémia és ezen belül a műszálakat és műanyagokat gyártó ipar termelése megkétszereződik, a műgumitermelés 2,5—2,7-szer nő 1975-höz képest.

Az ipar alágazatai s ezeken belül az alágazatok fejlesztése, a termékek szerkezeti javítását is jelenti. Vitathatatlan, hogy iparunk struktúrája az előállított termékek változatosságát tekintve nem hasonlít majd a részletekig elmenően más országok iparának fölépítéséhez; minden ország a maga sajátos és egyedi gazdasági feltételeinek megfelelő, nyersanyagforrásait hatékonyan értékesítő ipari ágazatokat igyekszik fejleszteni.

A tudomány és a technika gyors fejlődése az áruválaszték bővülését eredményezte, megsokszorozódott az ipari termékek száma. Becslések szerint az iparilag fejlettebb országok, mint Csehszlovákia vagy a Német Demokratikus Köztársaság, az ipari gépek, felszerelések és berendezések létező választékának 70—95%-át gyártja. Románia a gépipari termékek nemzetközi árujegyzékének kb. 40%-át állítja elő.

A korszerű gazdasági élet feltételezi ugyan az árugazdagságot, de ez csak akkor valósulhat meg, ha biztosított minden előállított termék gazdasági hatékonysága. Noha ismeretes, ha termékek változatosságának fontossága, a jövőben sem törekedhetünk arra, hogy minden termékből gyártsunk. Az ipari termékek változatosságának meghatározása, a lehetőségek és határok megvonása nem könnyű feladat. De a hatékonyság feltételein kívül figyelembe kell venni a más országokkal való együttműködés lehetőségeit is.

A gazdasági élet korszerűsítése egyben a nyersanyagforrások felhasználási hatékonyságának növekedését is jelenti. Az ipari ágazatok és alágazatok modernizálása, a feldolgozó ipar elsődleges fejlesztése és magas termelékenységre berendezésekkel való felszerelése, a korszerű technológiai eljárások széles körű alkalmazása lehetőséget biztosít a nyersanyagterhelékek egyszerű felhasználásához, a befektetett eleven és tárgyasult munka hatékonyságának növeléséhez. A fogyasztási normák lényeges csökkentése, az olcsó helyettesítő anyagok alkalmazása kedvezően hat a gazdasági élet egészének fejlődésére.

A korszerű ipari termelés struktúrájának és hatékonyságának, valamint a nyersanyagok ésszerűbb hasznosításának fontosságát néhány példával is bizonyíthatjuk: ha a vasúti teherkocsi gyártásához felhasznált egy tonna fém értéke egyenlő 1-gyel, akkor ez mozdonynál 5,8-szor, programvezérlésű Carussel esztergapadnál 9-szer, Felix—256 számítógép esetében pedig 233-szor lesz nagyobb; egy köbméter földgáz értéke 14-szer nagyobb, ha műtrágya gyártásához használjuk fel, egy tonna olaj értéke 85,5-szeresére emelkedik, ha feldolgozott műanyag készül belőle.

A korszerűsítés—hatékonyság viszonyból kiindulva egyre kötelezőbbé válik a tudományos kutató- és tervezőmunka fejlesztése minden termelő ágazatban. „A következő öt éves terv időszakában a pártprogram előírásainak sikeres valóra váltása végett igyekeznünk kell egész tevékenységünket mielőbb új alapokra helyezni — hangoztatta Nicolae Ceaușescu elvtárs a tudományos kutatás és tervezés országos konferenciáján elhangzott beszédében. — Hassunk oda, hogy a következő öt éves terv a minden tevékenységi szektorban erőteljesen kibontakozó tudományos-műszaki forradalom öt éves terve legyen.“

A következő öt éves terv időszakában a társadalom műszaki-anyagi alapjában bekövetkezendő változások, a termelési folyamatok állandó korszerűsítése, a tudomány vívmányainak széles körű alkalmazása, a nagykapacitású gépek és berendezések gyártása és üzemeltetése a termelés minden ágazatában a munka termelékenységének — mint a gazdasági hatékonyságot meghatározó tényezőnek — emelkedését idézi majd elő.

A termelés volumenének növekedése, az egy termékegységre felhasznált eleven és tárgyiasult munka ráfordításának csökkentése, a termelékenység gyors ütemű növekedése nemzetgazdaságunk fejlődésének biztos útja, s egyben garancia arra, hogy történelmileg rövid idő alatt megközelítsük a világ iparilag fejlett országait. „Minél nagyobb a munka termelékenysége — mondotta pártunk főtitkára —, annál magasabb szinten értékesíthetők a nemzet kincsei, annál nagyobb lehetőségek nyílnak az egész nép életkörülményeinek megjavítására, a bővített újratermelés ütemének meggyorsítására.”

Az állóeszközök korszerűsítése, gépesített, automatizált vállalatok beindítása, ezeknek elektronikus számítógépekkel való irányítása, a tudományos-műszaki haladás vívmányainak széles körű alkalmazása hazánkban is a munka termelékenységének lényeges emelkedését idézte elő. 1953—1973 között az egy ipari dolgozóra számított munkatermelékenység-növekedés 5,8-szoros; az évi emelkedés átlaga 7,9%. A növekedés üteme egy egész sor iparágban az átlagosnál lényegesen nagyobb volt. A hő- és villamosenergiát előállító iparban a munka termelékenysége 1973-ban 14-szer, a gépgyártó- és fémfeldolgozó iparban 12-szer, a vegyiparban 11-szer, a fémkohászatban 6,45-szor volt magasabb, mint 1950-ben. A jelenlegi öt-éves tervben a munka termelékenységének abszolút növekedése csaknem kétszerese az 1961—1965-ös ötéves tervben elért színvonalnak.

A műszaki alap tökéletesítése, a gépesítés fokának növelése, a munka és a termelés jobb megszervezése lehetővé tette nemzetgazdaságunk számára, hogy a fokozott ipari termelésnövekedés jelentős hányadát éppen a termelékenység emelése révén érjük el. 1960-hoz viszonyítva 1965-ben az ipari termelésnövekedés 64%-át a munka megnövekedett termelékenységének köszönhetjük; 1970-ben, 1965-höz viszonyítva, ez a hozzájárulás 65%-os, a jelenlegi és a következő ötéves tervben az ipari termelésnövelés 70%-át a munka termelékenységének fokozása révén valósítjuk meg. De a munka termelékenységének meghatározó szerepét további példákkal is bizonyíthatjuk: 1959-ben az ipari munka termelékenységének egyszázalékos növekedése 650 millió lej értékű terméket jelentett. 1965-ben az egyszázalékos növekedés 1,5, 1970-ben 2,9, 1975-ben 5 milliárd lej volt. 1974-ben az ipari munka termelékenységének csupán egyszázalékos növekedése 4,5 milliárd lej értékű termékeket felelt meg, ami 69 200 darab U—651 M típusú traktor, vagy 720 darab 2100 lóerős Diesel-mozdony, vagy 30 000 Universal vetőgép, vagy 64 200 darab 1300-as Dacia gépkocsi értékével egyenlő.

A termelékenység növelésének nemzetgazdasági jelentősége az alábbi összehasonlításokból is kiderül: ha 1950—1975 között a munka termelékenysége az 1950-es szinten maradt volna, akkor az 1975-re tervezett ipari termelés eléréséhez 11 millió dolgozóval többre lett volna szükség.

A következő ötéves tervben — az 1975-ös év színvonalához képest — a munka termelékenysége 38—42%-kal növekszik az iparban, 50—56%-kal az építő-szerelő-ágazatban, 20—26%-kal a vasúti szállításban. Az ipari össztermelés növekedésének 70%-át a munkatermelékenység emelése biztosítja.

A munka hatékonyságának gyors ütemű fejlődése, az egy időegység alatt előállított termékek számának növelése a termelési költségek csökkenéséhez és ezáltal a gazdasági hatékonyság emeléséhez vezet. Hazánkban a termelési költségek — különösen az anyagi ráfordítások — nagyobbak, mint a gazdaságilag fejlett országokban. Az anyagi költségek, a nyersanyagfogyasztás, a fűtőanyag-és energiafogyasztás csökkentése nagyban hozzájárul a használati értékek, termelőeszközök, fogyasztási javak termelésének bővítéséhez, anélkül hogy újabb befektetések, pótkiadások válnának szükségessé. Az ipari termelés anyagi költségeinek egy százalékkal való csökkentése 350 000 lakrész felépítéséhez elegendő megtakarítást jelent; 12,2 milliárd lejt jelenlegi ötéves tervünkben, 21 milliárdot a következő ötéves terv időszakában.

De nemcsak akkor beszélhetünk a munka termelékenységének növeléséről, ha a termelés anyagi költségeinek csökkentése mellett növekszik az előállított használati értékek volumene, hanem akkor is, ha az adott költségek mellett jobb minőségű termékeket állítunk elő. Hangsúlyozni kell, hogy a munka termelékenységének növelését nem választhatjuk el a termékek minőségi jellemzőitől, hiszen a minőség javítása a termelés hatékonyságának alkotórésze.

Az irányelvek előírásainak megfelelően 1980-ban az ipari termelés értékének közel 45%-át az új és tökéletesített termékek szolgáltatják, nem tévesztve szem elől az összes termékek minőségének javítását sem.

A termékek minősége és a gazdasági hatékonyság közti viszony éppen a minőség komplex és dinamikus jellegéből fakad, s a társadalom szükségleteinek magasabb fokon való kielégítését, az anyagi erőforrások hatékonyabb felhasználását, magas technicitású termékek gyártását feltételezi.

A termékek minőségi színvonalának a gazdasági hatékonyságra gyakorolt hatása a külkereskedelemben is meghatározó jellegű. A kivitelre szánt termékek minőségi színvonalától függ a hazai termékek jelenléte a különféle külföldi piacokon, a meglévő piacok szélesítése és megtartása, újak meghódítása, hiszen a világpiacon a versengés törvénye uralkodik, különböző minőségek kerülnek egymás mellé és egymással szembe: a vásárlók érdeklődésére csak a kiváló minőségű termékek számíthatnak.

A külkereskedelem kedvező hatással van a termelési hatékonyság növelésére. Különösen azok a vállalatok kerülnek előtérbe, amelyek a világpiacon is keresett termékeket állítanak elő. A feldolgozó ipar fejlődése feltételezi, többek között, a termelés korszerű vállalatokba való tömörítését, a termékek nagy sorozatban való előállítását.

A külkereskedelem mennyiségi növekedése (a jövő öt éves tervben 11,5—12,5%) mellett a behozatal és a kivitel struktúrájában bekövetkező minőségi változások külkereskedelmünk hatékonyságának növekedését idézik elő.

Külkereskedelmünk hatékonyságának fokozásában még jelentős fel nem használt tartalékaink vannak. Annak ellenére, hogy értünk el eredményeket az exportra szánt termékek szerkezetének javításában — 1973-ban a gépek és felszerelések részaránya 57%-ra növekedett az 1970-es 48%-hoz képest —, mégis, a magas technicitású termékek (a bonyolult berendezések és felszerelések, szerszámgépek, elektrotechnikai berendezések, mérő- és ellenőrző készülékek) részaránya még igen alacsony. Hasonló a helyzet a vegyipari termékek esetében is.

A kivitel gazdasági hatékonyságának elemzésekor szem előtt kell tartani az energiafogyasztás kritériumát is. Szükségessé vált felülvizsgálni az alacsony feldolgozási szinten álló, nagy energiárfordítással előállított, importált anyagokból gyártott termékek exportjának hatékonyságát. Ide sorolhatunk néhány kohóipari, vegyipari, építőipari terméket. Ezzel egyidőben fejleszteni kell a kivitelre termelő ipari egységek kapacitását, a nagy technicitású, munkaiigényes, magas fokú műszaki ismereteket követelő termékek részarányának növekedését.

Nézzük néhány termék külkereskedelmi átlagárának százalékos alakulását a feldolgozási szint függvényében:

<i>Kohászat és gépgyártás</i>		<i>Vegyipar</i>		<i>Élelmiszeripar</i>	
hengerelt áru	100	PVC	100	kukorica	100
elektromotorok	394	feldolgozott PVC	181	hús	1591
szerszámgépek	537	textilszálak	574	sonkakonzerv	2023

A magas feldolgozási fokú áruk exportjának gazdasági hatékonyságát az alábbi példák is igazolják. Az egy tonna termék dollárárát a nyugat-európai piacokon így jegyezték 1971-ben:

kereskedelmi tengeri hajók	470
tehervagonok	533
tehergépkocsik	1 620
személygépkocsik	1 620
Diesel-mozdonyok	2 500
tv- és rádiókészülékek	7 550
távközlési berendezések	13 020
mérő- és ellenőrző készülékek	28 780 dollár

A fenti példák is bizonyítják a gazdasági hatékonyság növelésének fontosságát nemcsak a termelés, hanem a nemzetközi piacokon való értékesítés folyamatában is. Ezek azok a lényeges tényezők, amelyek hozzájárulnak a nemzeti jövedelem gyarapodásához, a nemzetgazdaság gyors ütemű fejlődéséhez, az egész nép életszínvonalának emeléséhez.